

Nascholingsdag dekolonisatie Nederlands-
Indië/Indonesië, 1945-1950
Bronbeek, 3 november 2017

Dames en heren,

Mijn middelbare schooltijd – zo heette dat toen nog – speelde zich af in het begin van de jaren zestig en mijn leraar geschiedenis was meneer Mulder. Hij kon geweldig lesgeven, maar hij had één kwetsbare plek. We konden hem er altijd wel toe verleiden om af te wijken van het programma en in plaats daarvan te vertellen over zijn ervaringen in Indië. Zo hebben we menig proefwerk of schriftelijke overhoring kunnen vermijden. Zodra hij begon te vertellen over de vreselijke dingen die hij in de jongenskampen had meegemaakt, vergat hij de tijd. Hij was weer terug in het kamp. Geëmotioneerd – maar vreemd genoeg ook wel een beetje trots. Hij liet ons zien hoe hij had geleerd met twee vingers een potlood doormidden te slaan. Dan straalde hij uit: ze hebben me er niet ondergekregen.!

Ik heb de verhalen over de Tweede Wereldoorlog in Azië en over de periode van de Bersiap dus op een indringende manier meegekregen op school. Maar objectief waren ze niet. Meneer Mulder vond Soekarno een communistische schurk en de Verenigde Staten bemoeials die hij nooit zou vergeven dat ze Nederland hadden gedwongen afstand te doen van de kolonie. En die mening stak hij niet onder stoelen of banken.

Het was begin jaren zestig en het lag allemaal nog te vers in het geheugen. Het was nog geen gestolde geschiedenis, het was actualiteit.

Als ik een andere geschiedenisleraar had gehad, dan had die over diezelfde tijd waarschijnlijk een heel ander verhaal verteld.

Voor mij was dat niet zo erg, want als ik thuis kwam met mijn verhalen, dan hadden mijn ouders, zelf alletwee bij het onderwijs, voldoende bagage om de invalshoek van meneer Mulder te nuanceren. Maar dat gold niet voor alle kinderen. Omdat hun ouders er geen ander beeld tegenover konden stellen. Of omdat ze er precies zo over dachten, zoals bij de zoon van de KNIL-officier die ook in mijn klas zat.

U kent de dichtregel van Leo Vroman: “Kom vanavond met verhalen ... “- en ik zal de laatste zijn om de kracht van verhalen te onderschatten. Het is de titel van het huidige beleidsprogramma van het NC 4&5 mei. Een geschiedenisleraar die goed kan vertellen is een aanwinst voor de school. Maar als het om gaat om het onderwijs aan onze kinderen, dan kan het daar nooit bij blijven. In het vak geschiedenis zijn de verhalen niet meer dan het begin. Daarna komt de reflectie - en als het even kan de weging, aan de hand van verschillende perspectieven. Op die manier draagt geschiedenisonderwijs niet alleen bij aan kennis van de historie, maar ook aan inzicht in het heden.

Zoals het lezen van klassieke tragedies je leert dat emoties als hebzucht, afgunst en hoogmoed van alle tijden zijn, zo leert het geschiedenisonderwijs je ook om te begrijpen hoe het heden zijn wortels heeft in het verleden. Wat de relatie is tussen de Tweede Wereldoorlog en de huidige situatie in het Midden-Oosten, het ontstaan van de Europese Unie en de houding van Angela Merkel tegenover vluchtelingen – om maar een paar voorbeelden te noemen. Zo biedt de geschiedenisles je meer dan alleen historische feiten; het scherpt je geest.

Ik vertelde u mijn verhaal over meneer Mulder om te laten zien hoe docenten geschiedenis in mijn schooltijd omgingen met de periode waar we vandaag over spreken. Maar ik vertelde het ook om een andere reden. Het laat ook zien hoe traumatisch het einde van de koloniale tijd in Indië voor Nederland is geweest. Mijn eigen vader moest in 1947 als dienstplichtige naar Indië en dacht daar als bevrijder te worden ontvangen. Hij kwam terecht in een bloedige koloniale oorlog, waarin hij dingen meemaakte waarover hij nooit een woord met zijn kinderen heeft willen spreken.

De periode van de Bersiap en van de zogenoemde politionele acties is een trauma voor Nederland en ze ligt ons tot de dag van vandaag zwaar op de maag. Het is niet voor niets dat het standaardwerk *De brandende kampongs* van generaal Spoor eerst in het Duits is verschenen als proefschrift waarop Rémy Limpach in Zwitserland promoveerde. En nu is het de Vlaamse auteur David van Reybrouck die een studie voorbereidt over de dekolonisatie van Indonesië. Zelf ziet hij die studie als een vervolg op *Congo*, het boek over het land dat ooit een kolonie van België was. Dat was een ongemakkelijk boek, schreef hij, en dat zal dit boek ook zijn. Ik citeer Van Reybrouck: “Landen zijn doorgaans goed in het herdenken van hun momenten van slachtofferschap - de Duitse bezetting, de Hongerwinter, de ellendige jappenkampen. Moeilijker is het in het reine te komen met die ogenblikken van eigen falen, de momenten waarop we geen slachtoffer waren, maar dader.”

Het maakt het onderwijs in onze recente geschiedenis er allemaal niet makkelijker op. En daar is maar één antwoord op: kennis.

En daar wil het Nationaal Comité zo goed mogelijk aan bijdragen. Voor het Nationaal Comité is educatie een van de hoofdtaken. Wij willen dat alle kinderen in Nederland weten, hoe de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog - en de periode kort daarvoor en kort erna - nog steeds van grote betekenis zijn voor ons land. Omdat ze dat moeten weten. Maar ook, omdat die kennis hen vervolgens brengt tot nadenken over waarden. Over het verschil tussen onderdrukking en vrijheid, over de waarde van verzet, over goed en kwaad – en het grote gebied daartussen.

Daarom zetten wij ons in voor vergroting van de kennis op het gebied van het thema van vandaag. Nadat de studie van Rémy Limpach was verschenen hebben we Marc van Berkel opdracht gegeven tot het onderzoek naar hoe deze thema's in het onderwijs van nu aan de orde komen – en hoe ze eigenlijk aan de orde zouden moeten komen. Daar gaat u vanmiddag met elkaar over aan de slag tijdens de werksessies, geïnspireerd door de sprekers uit het plenaire programma.

Ik wens u allemaal een mooie, leerzame dag. En ik hoop dat u zich er ook vandaag weer van bewust bent, welke belangrijke vormende rol u speelt in het leven van uw leerlingen. En rekent u er maar op dat zij u niet snel zullen vergeten. Toen ik als pas gekozen Kamervoorzitter voor de eerste keer mocht spreken bij de herdenking van het einde van de oorlog in Zuidoost-Azië, was meneer Mulder de eerste aan wie ik dacht. Ik heb hem die dag ook uitgenodigd mijn gast te zijn. Ik wens u nog vele prachtige jaren in uw prachtige vak. Als oud-lerares ben ik nog elke dag een beetje jaloers op u.